

ROZINA MIROVIĆ rođj. LAMERS

Banja Luka, Ejuba Kobašlića 7C

S J E Ć A N J E

na moga oca Franca Lamersa i na pojedine događaje u Novoj Topoli pred rat i u toku NOR-a

Rođena sam u Novoj Topoli 1921 godine i tu sam provela sve vrijeme rata. Moj otac Franc Lamers bio je trgovac, ali je bio veliki protivnik fašizma, pravi antifašista. Sjećam se ~~da je~~ prije rata ~~postojala~~ da je postojala organizacija "Kulturbund" i da su mome ocu svakog mjeseca dolazili da se učlane u "Kulturbund". Otac je to stalno odbijao i nama djeci /ja, brat Beni i Emil/ strogo zabranio da ne smijemo prići mladini "Kulturbunda". Upisivali su se svi, mnogi su se upisivali da nebi ostali po strani i ako te nisu mnogi želili. Manji broj je bio istinski pristalica "Kulturbunda". Svaki mjesec dolazili bi do oca, pitaju da li se predomislio da se učlane u "Kulturbund". Najčešće je dolazio Bilesbah /zaboravila sam ime/ koji je ocu zamjerio što se i on ne upiše. Članarina za "Kulturbund" nije bila velika.

Prilikom raspada bivše Jugoslovenske vojske otac je na cesti dočekivao vojnike i smraćao u kuću, nahranio ih i zadržavao do noći, a onda bi oni po noći krenuli dalje kući. Bili su to uglavnom seljaci iz Rogolja i okolnih sela. Dalje od nas bila je njemačka vojska koja je dočekivala vojnike i slala u zarobljeništvo.

Na doček njemačke vojske u Topoli otac nije išao. Sjećam se da je ~~u jesen~~ 1941 u jesen bio kod nas sklonjen Milovan Hrvaćanin i da je tu uhapšen. Zapravo, oružnici su došli zajedno sa šefom ustaškog redarstva iz Banja Luke Bogojevskim i sa još nekoliko ustaša i oterali su oca Franca i tražili su brata Benina koji tu noć nije bio kod kuće i morao se sutradan javiti u Banja Luku u Ustaško redarstvo. Kada su došli po oca čekao je autobus kod Čiče i tamo su sve koji su uhapšeni trpali u autobus. Kako su vršili pretres naše kuće našli su i Milovana, a bilo je to u samo svanuće. Sve pohapšene a sjećam se da je tada uhapšen Vili Lamers, Rajko Radumilo, Ahmet

Lelić i njegov sin, Oto Hinsperk i još mnogi /Mirko Stević/

Sutradan je otišao i brat Beno da se javi i ostao u zatvoru su ostali koliko se sjećam, otac je ostao oko mjesec dana, a brat iza oca još dvije nedelje. Sjetila sam se da su tada uhapšeni i Branko Mataruga i Nada DJurkovečki i njen muž Krešo. Otac i brat su iznenadno pušteni i svi ostali izuzev Branka Mataruge, Nađe DJurkovečki, Oto Hinsperk i Vili Lamers zvaní Hínko koji su upućeni na sud u Zagreb. Otac mi je pričao da su na čudan način izišli iz zatvora, zapravo pustili su ih a da nikoga nisu ni za ime pitali, izuzev onih četvoro koji su upućeni u Zagreb.

Otac kad je oteran u zatvor, odmah drugi dan došao je sa autom-djipom Bogojevski i tražio da mu prodamo brašna i masti. Majka je dala mu pola vreće brašna i kantu od 20 kg. masti i nije mu htjela naplatiti i ako je on to nudio. Drugi dan došao je opet, tražio brašna i masti, mati mu je dala, ali ovaj put nije ni nudio novac. To se ponavljalo iz dana u dan možda desetak dana. Djip bi uterao u dvorište da se nebi vidio sa ceste. Pitala sam ga kad će pustiti tatu, a on je odgovorio "doći će, doći".

Ja sam išla u posjetu ocu i bratu i nosila im hranu i veš. Bili su zatvoreni u Ustaškom redarstvu, a prije toga bio je u Kastelu. Prilikom čekanja na kapiji primjetila sam jednog Srbina-ustaškog agenta. Nisam sigurna kako se zove, čini mi se Bogdanović ili slično.

Otac je došao kući iz zatvora jednom prilikom u pratnji Paternostera Ratka i prenoćio u našoj kući, a došao je i doveo oca da se izvrši primopredaja trgovine. U Bos. Gradišci formirano je neko preduzeće i ono je preuzimalo trgovine za snabdjevanje. A otac se bavio trgovinom poljoprivrednih proizvoda /žito, jaja, perad,ⁱ koža/. Našu trgovinu je preuzeo jedan mladi čovjek.

Otac je mnogo činio za okolne seljake i pomagao je partizane. Slao je sanitetski materijal, a najviše je snabdjevaio seljake i partizane sa soli. Kupovao je so i slao dok je bio vlasnik trgovine, a kasnije je radio kao namještenik toga preduzeća. On je prije predaje radnje nabavio veće količine soli, tako da smo imali dosta zalihe i to je bilo vješto sakriveno.

Neznam koji je praznik bio-fašistički, mislim da je bio Hitlerov rođendan - svaka kuća morala je istaknuti njemačku zastavu. Mama je tu zastavu sašila, na brzinu i mi smo je među posljednjim stavili na kuću. U Momentu stavljanja zastave naišla su dvojica njemačkih oficira i Bilisbah i zvali su tatu na cestu. Tata je izišao i saopštili su mu da odmah skine zastavu, jer nije dostojan da stavi njemačku zastavu.. Onda je rekao bratu Beninu da skine zastavu, a brat je u brzini nije skinuo kako je trebalo, nego je slomio štap i zastava je sa tavana bacio dole.

U Novoj Topoli među švabama bilo je dosta antifašista, ali su te antifašiste zasjenili nekoliko stvarno okorjelih fašista kao što je bio Johan Vajkman, predsjednik "Kulturbunda" za Novu Topelu, Eric Lamers, Franc Hofman /postao je oficir/ nosio je njemačku uniformu, mnogi su otišli u njemačku vojsku, uglavnom na Istočni front, jer su mobilisani, morali su otići i ako nisu to želili.

Mnogi od švaba bili su neutralni i ako su bili članovi "Kulturbunda" nisu se angažovali u borbi protiv NOP-a. Mnogi su raznim kanalima pomagali NOP-et, najviše preko pojedinih seljaka mještana, poznanika. Izvještaje o prilikama u Topoli slali su - Albert Hinzperk i Alojz Lejzi Bekman, preko veze, a najčešća veza je bio seoski knez u Regoljima - Djurić. Jednom je u po bijela dana Albert Hinzperk natovarao puna kola hrane, šećera, šunke, masti i dr. i prevezao za partizane. Hranu je ostavio u Lamincima u jednoj šumi, gdje je bilo ugovoreno. Rekao mi je da su ga dvojica u šumi čekali.. U Albertovom dvorištu bila je stalno vojska - Nijemci, a kasnije domobrani i kada su ga pitali kuda putuje sa kolima on je rekao da ide u selo, da mu radi u selu vršaća mašina.

Otac je bio vrlo pravedan. Strašno se ljutio i psovao kada je čuo da su nekoga uhapsili i odveli. Sa nekima fašistima rekao što je bio Vajkman nije ni govorio niti ga je pozdravljao. Nije išao u crkvu što su mu mnoge švabe zamjerile.

Sjećam se još jednog detalja vezanog za našu porodicu. Odmah nakon dva ili tri dana, nakon ulaska Nijemaca u Novu Topelu došao je jedan žandar na biciklu i rekao mome ocu Francu da se Beno /moj brat/ odmah javi u kasarnu. Bilo nam je vrlo neugodno

i nismo znali zašto ga zovu. Žandar je rekao da Beno ide biciklom da ga on nebi sprovodio. Beno je otišao i za kratko vrijeme vratio se utučen i vrlo ozbiljan. Rekao je ocu da treba da plati 2.000 din. kazne ili da ide u zatvor. A razlog je bio sledeći. Još prije rata rekao mu je Gerad Malberg u jednoj gostionici pruživši mu ruku ispred lica pozdravio ga sa fašističkim pozdravom "Hajl Hitler", na šta mu je Beno uzvratio da mu Hitler psuje majku. Otac je dao mu novac i on je odmah odnio pare. Bila je to tada velika para.

Ja sam navela samo neke detalje, jer mnogo toga što je otac radio on nije predamnom pričao. Zaboravih reći; otac je poginuo pred sam kraj rata u februaru 1945 godine sasvim slučajno prilikom dolaska-upada partizana u Topelu kada su zarobili jednu satniju domobrana. Vjerovatno je sve bilo unaprijed ugovoreno. Partizani su upali navečer-bez borbe i prišli i zaposjeli našu kuću i susjedne kuće i pošto je otac provirio kroz prozor, a gorilo je svjetlo u kući, jedan partizan je bacio bombu od koje je geler pogodio oca u stomak. Komandant partizana je je odmah povikao pronadjite ko je pucao, jer je zadatak bio da se ne puca. Partizani su vodili konjske zaprege, seljake iz Ragolja u koja su tovarili materijal, hranu i opremu. Iako moj otac Franc Lamers veliki antifašista nije dočekao oslobođenje, a znao je vrlo često u ljutnji reći; "Doći će i moj dan" misleći na dolazak partizana i propast fašizma.

Napominjem da smo zahvaljujući našoj snalažljivosti i pomoći seljaka iz Laminaca ostali da nismo otišli u NJemačku u septembru 1944 godine. Mnoge švabe nebi otišle da nisu morali, ali je bilo naredjenje da se krene sa zapregama i ponese stvari koliko se može natovariti hrane i odjeće. Mi smo izišli medju poslednjima. Švabe su išle u koloni i vojska je pratila sa obe strane ceste. Vojska je imala naredjenje da one koji ne krenu strelja i kuću zapali. Mi smo pred Bos. ~~Gr~~ Gradiškom, zapravo na cesti za Lamince zamolili jednog vojnika koji je išao pored naših kola da nas pusti samo do susjedne kuće naših rodjaka, jer su nam tu stvari koje treba da natovarimo na kola. On nas je pustio i rekao samo da požurimo i da se uključimo u kolonu. Mi smo skrenuli sa ceste u dvorište i zaklonili se, a onda smo krenuli dalje u Lamince i tu se zadržali samo jedan dan, a onda su naišle ustaše od Gradiške i mi smo zajedno sa stanovništvom Laminaca pobegli do Vrbača i tamo smo ostali desetak dana, a potom došli

jegli do vrbasa i potom preko Vrbasa i tamo smo ostali desetak dana, a potom došli kući u Novu Topolu.

Kolika je popularnost moga eca bila kod naroda dokaz je slijedeće; Kada smo poslije oslobođenja u aprilu 1945 godine zatvoreni kao švabe, dolazili su nam u posjetu seljaci iz svih okolnih sela, a najviše iz Rogolja i Laminaca. Donosili su po pune korpe hrane. Jedan dan, majka je brojala posjete i bilo je 42 posjete. Tu u Gradišci smo ostali 12 dana i onda smo dobili poziv u O;Z;N-u gdje su nam dali otpusnice.

Banja Luka
26.11.1983.g.

Mikulić Rozina s.r.

NAPOMENA; U Novoj Topoli bilo je više porodica LAMERSA, koji nisu bili ni u kakvom srodstvu, nisu čak poticali iz istih krajeva. Tako da je okorjeli fašista bio Eric Lamers, a da je među drugim Lamersima bilo antifašista, pa i komunisti. Takav je bio Hinko Lamers.

Mikulić Rozina s.r.

Zapisala
Brana Kalabić s.r.

Tekst prepisa sraavnili

1. Stela Minutegović
2. Brana Kalabić

O V J E R A V A

DIREKTOR ARHIVA

Ant. L. Kalabić